

Поштоване колеге,

За данашњи час је предвиђена реализација следећих наставних садржаја:

1) ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ У ПЕДАГОШКИМ ИЗВОРИМА

У педагошкој енциклопедији за додатну наставу наведено је следеће: „Организира се за напредније ученике који су потпуно свладали садржаје у редовној настави и осјећају потребу, изричиту склоност и интерес за нека знанствена и умјетничка подручја ради проширивања и продубљивања свог образовања. Та скупина ученика уз прописани наставни програм жели још становити додатак, па одатле и назив додатна настава/рад. Том наставом/радом жели се омогућити сваком ученику потпунији развој према његовим индивидуалним психичким могућностима. Зове се још и додатни облик образовног рада.

Додатна настава/рад може бити врло разноврсна по програму и начину извођења, а организира се с мањим скупинама ученика, каткада без обзира на разредну припадност. То је много слободнији систем рада, а остварује се према објективним могућностима школе и израженом занимању ученика. Према карактеру програма свака скупина ученика има свој назив, нпр. млади природњаци, млади повјесничари, млади математичари, затим глазбена група, ликовна група, рецитаторска група, литерарна група, новинарска група, филмска група, итд.

Ученик се за рад у појединој групи слободно одлучује према свом интересу, па по томе и назив интересне групе. Поједине групе воде наставници, такођер у складу са својом стручном спремом и интересом, а могу их водити у споразуму са школом и истакнути стручњаци изван наставничког збора.

Одлука о програму и организацији додатне наставе/рада доноси наставничко вијеће у складу с објективним увјетима школе. Практично рјешење може бити и опредјељивање ученика за понуђену факултативну наставу, паралелним посјеђивањем наставе

у другим образовним центрима (нпр. школе за страни језик, гласбу, балет) и ангажирањем ученика у слободним изваннаставним и изваншколским активностима“ (Педагошка енциклопедија 1, 1989: 142).

2) КОРЕНИ НАСТАНКА И ФАЗЕ ОРГАНИЗОВАЊА ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

У традиционалној настави даровити ученици нису довољно стимулирани ни ангажовани, што се негативно одражава на њихов укупни развој, али и на развој друштва у коме ће они обављати разне професионално-радне и друштвене делатности. Да би се умањиле негативне последице за развој ученика изнадпросечних способности и постигнућа у једној или више области науке, технике, уметности и производње, организују се додатне активности у оквиру наставе и ваннаставних облика васпитно-образовног рада. То значи да додатна настава служи као коректив фронталног облика наставе, динамизирајућа развојна активност оних ученика који исказују и одређене способности и дубље интересовање за један или више наставних предмета или области наставног рада. Она ће бити потребна и присутна у наставној пракси основних и средњих школа све док не дође до успостављања равнотеже између облика наставе који ће омогућити да се способности и интересовања испољавају и оптимално развијају. А када ће то бити, то је тешко процењивати и предвиђати, јер традиционални начин извођења наставе тешко уступа место новим системима и моделима. Тиме и додатна настава није тренутна појава у нашим школама.

3) ИДЕНТИФИКАЦИЈА ИЗНАДПРОСЕЧНИХ УЧЕНИКА

Даровитост ученика може да има шире распоне и различите нивое, али и уже везивније за једну или две области садржаја наставе. Истраживањем ученичких општих и специјалних способности, интересовања и постигнућа у настави, ваннаставним и другим активностима долазимо до сазнања о ширини и јачини талената у одељењу и школи. У процесу идентификације талената битно је да се користи шири круг субјеката који су стицали и стекли

увид у ширину и снагу даровитости ученика за поједине наставне предмете, области и делатности. Њега чине родитељи или старатељи, наставници који су у ранијем периоду радили са ученицима, педагози и психолози који су пратили способности и развојне токове ученика, разредне старешине, ученички колективи, групе, сами ученици чије способности и развојне могућности желимо упознати, те специјализоване организације, институције у којима даровити појединци раде као учесници у реализацији програма. Тако широк круг учесника у откривању и темељитој анализи даровитости је значајан за објективност увида и процена, планирање додатног рада и његово стваралачко одвијање. Наравно, у неким случајевима ће бити сужен круг учесника у процјени развијености способности, смисла и жеље појединих ученика да се темељитије баве одређеним радом, али треба тежити наведеној ширини, јер је она, поред других претпоставки, гаранција ваљаности процена и васпитно-образовних исхода у настави и ваннаставним делатностима.

Коришћењем опсервације, разговора, анализе продуката, оцена и других синтетичких закључака, анкета, тестова, скала и других инструмената долазимо до резултата који су плод међусобног укрштања, упоређивања, прожимања и надопуњавања. Једнострано „објективно“ истраживање талената и идентификовање или „субјективно“ запажање и интерпретирање нивоа даровитости и спремности за додатне напоре и постигнућа води ка промашајима које нико не жели. Зато је неопходно редуковати тестовну технику на оне инструменте који су плод нашег истраживања и практичног верификовања, продукте који рељефно исказују јачину дара и мотивисаности, односно субјективне увиде и процене о развијености појединих способности и интересовања ваља обogaћивати научно-провереним методама и техникама откривања талената. А то је и могуће и неопходно у нашим условима када у свакој школи (или бар у општини) постоје стручњаци као што су школски педагози и школски психолози, који могу да се користе сложенијом методологијом и идентификације талената.

Истраживање и утврђивање нивоа и врста даровитости, интересовања и спремности за ангажовање у додатним активностима омогућава школском колективу да сагледава своје обавезе у домену додатне наставе и ваннаставних активности,

изналази најбоља рјешења у организацији ове наставе. У томе је повбн.и вредност организованог и одговорног идентификовања даровитих ученика.

4) ПОСТУПАК ИДЕНТИФИКАЦИЈЕ ИЗНАДПРОСЕЧНИХ УЧЕНИКА

Идентификација се више кретала у домену манифестовања даровитости на основу резултата и појединим наставним предметима и остварењима. Дијагнозом се тежи дубље проићи у „синдром способности“ и сазнати снагу појединих чинилаца успешног рада. У неким случајевима ученик постиже резултате на основу јачине свога талента. Понекад ће марљивост бити пресудна за ниво постигнућа. У неким случајевима се „дрилом предимензионара могућност детета“ и слично. Установљавање поменутих чињеница и разлог постигнућа у настави и ваннаставној активности омогућује профињеније сазнање о правцима деловања у васпитно-образовном колективу и широј друштвеној заједници. Тамо где је у питању јака даровитост, заинтересованост и култура м.и.и која омогућава успешно савладавање нових садржаја и техника рада немамо ни тешкоћа за доношење одлука ни нежељених последица у развоју ученика. Међутим, сви други потенцијални кандидати представљају проблем за дијагнозу и стручне подухвате јер су изостали неки кључни ослонци за сигурно уочавање и одлучивање. Њих ваља пажљиво откривати и вредновати у укупности услова за испољавање изнадпросечних резултата. Тек у таквим методолошким и етичким распонима могуће је смањивати заблуде и промашаје, односно развијати додатну наставу на основу развојних потреба, могућности и интересовања ученика.

Идентификација је и поступак одабирања ученика за учешће у додатној настави. Она нужно доводи до ранговања степена надарености и заинтересованости, спремности да се дубље проучавају одређени садржаји, технике и процеси, чиме се научно утемељују одлуке које доноси наставничко веће или неко друго стручно тело о организовању и похађању додатне наставе. Свакако, способности, интересовања, услови за рад и постигнућа нису статичне категорије. Зато је нужно бити отворен према новим

сазнањима и променама у домену дијагнозе и препорука за доношење личних и колективних одлука.

У нашим условима додатна настава је необавезна за ученике који из било којих разлога не желе да учествују у њој. Дијагнозом се долази до података који говоре о томе да ли је ученику потребна ова врста подстицаја у њиховом развоју, а на њему је да, заједно са родитељима, одлучи хоће ли или неће бити укључен у ову врсту наставе. Дакле, дијагнозом се долази до закључка и сугестије а ученик се одређује према својим интересима и тренутним могућностима. У нашој наставној пракси је раширена пракса да наставници, без стварне дијагнозе и респектовања жеље ученика, одређују полазнике додатне наставе из матерњег језика, страног језика, биологије, херније, физике, математике, музике и других предмета, што у неким случајевима води ка неспоразумима и васпитно-образовним промашајима. Такав приступ додатној настави је непожељан и супротан нашим васпитно-образовним принципима и циљевима.

5) ИЗРАДА ПРОГРАМА

Израда програма наставног рада за изнадпросечне ученике ученике може да има оријентацију у оквиру наставног плана и наставних програма а ученици и наставници врше селекцију тематских целина, тема и проблема за које ученици показују највише интереса. Овакав начин креирања програма додатне наставе чвршће стоји у вези са садржајима редовне наставе и има ширу примену у наставном процесу. Тиме се помаже мање искусним наставницима и стручно-наставним већима да лакше изврше програмирање и планирање наставе. Поред овог начина израде програма у наставној пракси се сусрећу и самосталнији поступци његове израде. Посебно је наглашена улога ученика у конципирању програма, што није било карактеристично за допунску и продужну наставу. Могућности ученика да видније суделују у означавању подручја, темата, проблема и процеса за које имају нарочити интерес долазе отуда што они имају солидно знање, изразите способности и навике за самосталан рад. Наставници и други стручњаци који учествују у изради програма рада полазе од изражених жеља ученика и стварају

оквирни програм за сваког ученика или групу полазника сродних могућности и интересовања. Детаљни програми нису потребни нити је строга систематичност садржаја услов за динамичан и успешан додатни рад.

6) РЕАЛИЗАЦИЈА ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

У реализацији додатне наставе јављају се проблеми броја радних група, проблеми простора и времена за одвијање наставног рада, планирања и коришћења ефикасних облика, метода и средстава наставе. Ово се посебно јавља и у оним срединама које имају велики број ученика и релативно мало одговарајућих просторија. Ипак, поменуте тешкоће никада нису биле прави разлог одлагања или избегавања ове наставе јер се решење може пронаћи у оквиру школе и месне заједнице када се оно тражи и жели пронаћи. Оне су често биле истакнуте као препрека а иза њих су били „дубљи разлози“ избегавања тога рада.

И у додатном раду се користе индивидуални, групни и фронтални облици наставног рада с тим што су индивидуални и групни облици знатно прикладнији за оптимално развијање даровитих ученика. Без обзира на облик наставе, методе и средства рада у настави, видније него у редовној настави користи се проблемски приступ, стваралачки концепт учења, што уноси снажну динамику, напетост и продуктивност наставе. Тиме се изграђују стваралачке способности, јачају аспирације у раду и отварају нове могућности за рад. А оне са своје стране служе као снажно полазиште и усмеравање у даљем понашању, учењу и стваралачком испољавању.

У расправи о додатном васпитно-образовном раду у основној школи др Владимир Мужих и Елвира Арањош истичу да је могуће очекивати да се у неким случајевима састав додатне наставе почиње осећати као „елита у колективу осредњих“ и тако тежити изолацији од одељења. Они сматрају да се то може редуковати или потпуно избећи тиме што ће састав додатног рада подносити извештај одељењу о својим постигнућима у раду. Не оспоравајући и ту праксу као корисну за правилан васпитно-образовни однос и смер развоја ученика, сматрамо да је знатно битније неговати самоуправни дух и

истинско другарство у одељењу и групи јер ће таква педагошка структура живота и рада бити ефикасан коректив у схватањима и понашањима даровитих ученика.

Наставникова улога у грађењу стимулативних и васпитно прикладних односа је значајна, али она више служи као окосница ученичког ангажовања и стваралачког испољавања него „наметнути оквир за вођење ученика“. Стога је ова врста наставе прилика за нове односе у комуникацији ученика и наставника који ће бити прожети међусобним поверењем, испомагањем и истинским педагошким тактом.

7) КОНТРОЛА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

Праћење реализације додатног рада је битна претпоставка за еластичност у настави и уношење оних промена које ће служити већој ефикасности и педагошкој функционалности наставе. Према схватању појединих аутора контрола реализације служе: а) да систематски пратимо његов развој, како бисмо могли што боље усмерити његов рад те евентуално саветовати промену усмерености у његовом додатном раду, ако добијени резултати указују за потребу такве промене; б) да га што боље усмеримо при прелазу у школу вишег ступња, а да уз то његовим будућим наставницима дамо његов што тачнији профил и тако и олакшамо рад; ц) да нам служи као средство мотивације ученика за даље напоре и даље успехе; праћењем властитих резултата остварују се основни услови тзв. такмичења ученика са самим собом, а и с осталим њему равним натпросечним ученицима. Ми бисмо рекли да и додатни рад прати вредновање у коме је контрола само један од пратећих својстава, да вредновањем сопственог залагања и рада, као и залагања и постигнућа других ученика у групи даровитих, досежемо оне васпитне циљеве и задатке наставе који се традиционално схваћеном контролом не могу постићи. Отуда је пожељна и могућа ширина учесника у вредновању токова и исхода рада појединаца, група и колектива...

8) НАЈЧЕШЋЕ ПРЕДНОСТИ ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

Додатна настава, такође, има читав низ позитивних страна. Она се организује за оне ученике који су изнад замишљеног „просечног“ ученика. Пракса је показала да у одељењу нема више од два до четири ученика са изразитим способностима за поједине области, на пример за математику. То пружа одличне услове за индивидуализиран рад на редовним часовима. За тако мали број ученика не мора се организовати посебан час додатне наставе. Такође се сматра да ако постоји више разреда, додатна настава се може организовати за групу ученика у оквиру посебног наставног часа, а та група не би требало да броји више од петнаест ученика.

Додатном наставом обогаћујемо програм. Иако се додатна настава организује од четвртог разреда, учитељи могу већ од првог разреда да идентификују ученике са одрађеним способностима и да организују математичке, литерарне и друге радионице и да их полако припремају за додатну наставу у четвртом и вишим разредима. Све наведено ће поспешити даљи развој талентованих ученика.